

САКОВИЧ Калліст, чернече ім'я — Касіян (1578—1647) — богослов, поет, педагог, перекладач. Народився в містечку Потеличі поблизу Любачева (Галичина) в родині православного священника. Навчався в Краківському ун-ті та Замойській академії. В 1620 — 24 рр., після *Йова Борецького*, був викладачем і ректором Київ. братської школи, а згодом проповідником у Любліні при православному братстві. 1625 р. прийняв унію, 1641 р. — католицизм і вступив до чину августинців, видав низку полемічних творів, спрямованих проти православної церкви, її ієрархії, чинів та обрядів.

У роки ректорства в братській школі С. написав “Вършъ на жалосный погреб зацного рыцера Петра Конашевича-Сагайдачного”, що увійшли до всіх підручників і хрестоматій з історії укр. літ-ри. В них проводиться ідея неперервності укр. історії від киево-руської доби до XVII ст., створюється образ ідеального православного володаря, прославляються запорозьке військо та його полководці як захисники вітчизни, що уподібнюються античним героям.

У цей же час С. написав і видав ще два твори — очевидно, посібники для братської школи: “Арістотелівські проблеми, або питання про природу людини” (1620) і “Трактат про душу” (1625). Розглядаючи людину як самоцінність, перегукуючись із гуманістами Відродження, говорить про неї як про мікрокосм, що є стислим відтворенням макрокосму, підносить людський розум, пізнання людиною зовнішнього світу, наполягає на необхідності будівництва шкіл, цінуючи вище освіченість, ніж побожність. На відміну від авторів попереднього періоду братського руху, С. схвально ставить до світських наук і мудрості, широко використовує твори античних філософів, письменників, істориків. Але найглибшою мудрістю, філософією та теологією він вважає пізнання людиною самої себе як основи для керівництва “домом свого тіла”, думками і вчинками. У творах С. детально розглядається життєдіяльність людського ор-

ганізму, його основні регулятивні механізми, взаємозв'язок дій усіх органів, порушення якого, на його думку, веде до хвороб і смерті. Вважаючи, що душа є формою органічного тіла, С. блукав у розумінні її між арістотелізмом і платонізмом, бо одночасно сприймав її як самодостатню сутність, просту і безсмертну, здатну жити й без тіла. С. розрізняв три види душі — вегетативну, чуттєву й раціональну (інтелект) і докладно аналізував “влади” або здатності душі — відчуття (сенси), уявлення, фантазію, пам'ять, мислення. При розгляді питання про походження душі (передається батьками, вдихається Богом) С. захищав від звинувачення у ересі *К. Транквіліона-Ставровецького*, який схилився до думки, що душа людини передається від батьків. У творах С. знаходимо чимало гуманістичних тенденцій і перегуків з ідеями діячів західноєвропейського Відродження.

Твори С.: Epanorthosis albo Perspectiwa... — Kraków, 1642; Вършъ на жалосный погреб зацного рыцера Петра Конашевича-Сагайдачного // Укр. поезія: кінець XVI — поч. XVII ст. — К., 1978; Арістотелівські проблеми, або питання про природу людини з додатком передмов весільних і похоронних обрядів // Пам'ятки братських шкіл на Україні. — К., 1988; Трактат про душу // Там само.

Про нього див.: Колосова В. П. Твір Касіяна Саковича “Вършъ на жалосный погреб Петра Сагайдачного” // Рад. літературознавство. — 1965. — №12; Нічик В. М. Реформаційні й гуманістичні ідеї в братських школах // Нічик В. М., Литвинов В. Д., Стратій Я. М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні. — К., 1991; Криса Б. Пересотворення світу. Укр. поезія XVII—XVIII ст. — Львів, 1997.

В. Нічик

СВЕТЛОВ Павло Якович (01/13.12.1861 — 1945) — богослов. Народився у с. Святому Озері Єгор'євського повіту Рязанської губ. Закінчив Рязанську духовну семінарію (1882) і Моск. духовну академію (1882—86). У 1886 р. — професорський стипендіат Моск. духовної академії. В 1887 — 89 рр. — викладач богословських наук у Тифліській духовній семінарії. В березні 1889 р. призначений на посаду законовчителя Історико-філол. ін-ту кн. Безбородка в Ніжині. У квітні того ж

Титульна сторінка книжки К. Саковича “Вършъ на жалосный погреб... зацного рыцера Петра Конашевича-Сагайдачного”, 1622 р.

року прийняв священство. В 1897—1912 рр. — професор каф. богослов'я Ун-ту Св. Володимира.

С., що залишив значну богословську спадщину (тільки в 1885—1900 р. опублікував 70 творів, серед яких знаходимо як фундаментальні дослідження, так і численні статті, вміщені на сторінках рос. та іноземних ж-лів), є помітною постаттю у релігійно-філос. житті Києва кін. ХІХ — поч. ХХ ст. Низка його праць, передусім присвячених проблемі віри й розуму, мають значний інтерес і для істориків вітчизняної філософії. За зізнанням В. Зеньковського, що студіював у С. в Київ. ун-ті, вивчення “Курсу апологетичного богослов'я” о. Павла відіграло значну роль у його поверненні до Церкви.

Твори С.: Учение Фейербаха о религии // Вера и разум.— 1885.— №6, 7; К вопросу о законности войны с христианской точки зрения // Православное обозрение.— 1890.— №9, 10; Христианство и война // Там само.— 1890.— №1; Человек и животное в психическом отношении.— Х., 1892; Источники ходячего мнения о вере как противоположности разума.— СПб., 1896; Воскресение Христова // Странник.— 1899.— Кн. 4, 5; О месте богословия в семье университетских наук // УИ.— 1897.— №11; Что будет с землею // Православное обозрение.— 1899.— №10; О свойствах Божественной воли по христианскому учению // Там само.— 1891.— Кн. 2, 3; Пророческие, или вещие сны. Апологетическое исследование в области библейской психологии.— К., 1892; Das Dogma und die theologische Speculation // Revue internationale de Theologie.— 1893; Значение Креста в деле Христовом. Опыт изъяснения догмата искупления.— К., 1893; Учение церкви и богословствующий разум в религиозно-христианском знании // Христианское чтение.— 1895.— Кн. 6; Мысли Гладстона об искуплении.— Казань, 1896; Мистицизм конца ХІХ в. в его отношении к христианской религии и философии.— СПб., 1897; Опыт апологетического изложения православно-христианского вероучения.— Т. 1.— К., 1896, Т. 2.— К., 1898; L'Eglise orthodoxe orientale et l'Eglise ancienne catholique // Revue internationale de Theologie.— 1899.— №27; Курс апологетического богословия.— К., 1900 (те саме: К., 1905); Образованное общество и современное богословие // Богословский вестник.— 1901.— №11, 12; Еще образчик ложной ревности о вере.— К., 1902; Un pretendu obstacle a l'union des eglises ancienne catholique et orientale // Revue internationale de Theologie.— 1903.— №43; Старокатолический вопрос в его новом фазисе // Богословский вестник.— 1904.— №2; Старокатолический воп-

рос в духовной печати за 1904 г. К вопросу о соединении церквей и к учению о Церкви // Там само.— 1905.— №1—5, 7, 8; Где вселенская церковь? — Сергиев Посад, 1905; Как же быть без духовной цензуры? — СПб., 1905; Идея царства Божия в ее значении для христианского мирозерцания.— Сергиев Посад, 1905; О ложном православии и его признаках // Церковный голос.— 1906.— №44—45; О необходимости богословских ф-тов в ун-тах.— К., 1906; О реформе духовного образования в России.— СПб., 1906; О посещении театра духовенством // Богословский вестник.— 1906.— №3; Что читать по богословию? — К., 1907; Христианская религия креста как религия радости // Христианин.— 1909.— №1; Книга книг (основания веры в Библию как слово Божие) // Там само.— 1909.— №4; Силы адамы нашего времени в их борьбе с церковью // Там само.— 1909.— №5; Еврейский вопрос в свете христианства // Там само.— №8, 9; Можно ли доказать бытие Божие? // Отдых христианина.— 1909.— №12; Христианское вероучение в апологетическом изложении.— К., 1912; О необходимости Церкви на пути к вере и о Православной русской Церкви как руководительнице в вере // Отдых христианина.— 1912.— №3; Религия и наука.— СПб., 1913; Христианство, гуманизм и социализм как факторы истории.— М., 1913; Мнимое несогласие веры в чудо с наукою.— Пг., 1915; Вопрос о неметчине в русском богословии // Церковный вестник.— 1915.— №2; Немецкое влияние в русск. богословии и плоды его // Миссионерское обозрение.— 1915.— №7; Есть ли основания к отделению церкви от государства? — Пг., 1917; О главных причинах неверия интеллигенции и безуспешности ее религиозных исканий.— К., 1917; Одигетика (Путеводитель), или Руководитель в занятиях Апологетикою в связи с общим руководством по Богословской пропедевтике.— К., 1997.

Про нього див.: Историко-филол. ин-т кн. Безбородко в Нежине 1875 — 1900. Преподаватели и воспитанники.— Нежин, 1900.

М. Ткачук

СЕМКОВСЬКИЙ (Бронштейн) Семен Юлійович — (03/15.03.1882 — 18.03.1937) — філософ. Народився у м. Могильові (Білорусія). Двоюрідний брат Л. Троцького. Закінчив класичну гімназію в Могильові, юрид. ф-т С-Петербур. ун-ту; прослухав (в еміграції) курс фізики в Цюрихському ун-ті. Навчання і наукову діяльність поєднував з революційною. Соціал-демократ, член групи “Іскра” (1901—02). У 1904—05 рр. — в еміграції (Цюрих, Женева), в роки революції (1905—07) — у С.-Петербурзі, від 1907 р. — знову в еміграції. Меншовик, обіймав керівні посади (член редколегії “Правды”

Семен Семковський